

*AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR
NAZİRLİYİ*

P O L İ S   A K A D E M İ Y A S I

KAFEDRA: “DİO-NUN İNZİBATİ FƏALİYYƏTİ”.

FƏNN: “KRİMİNOLOGİYA ”

FAKÜLTƏ : ƏYANİ

M Ü H A Z İ R Ə

*MÖVZU № 8 . “Cinayətkarlığa qarşı mübarizədə kriminoloji
proqnozlaşdırma və planlaşdırma”.*

*Tərtib etdi: “DİO-nun inzibati fəaliyyəti”
kafedranın baş müəllimi,
polis polkovnik-leytenantı*

Vüqar Mansurov

B A K I 2020

MÖVZU № 8. “Cinayətkarlığa qarşı mübarizədə kriminoloji proqnozlaşdırma və planlaşdırma”.

PLAN:

GİRİŞ

1. Kriminoloji proqnozlaşdırmanın anlayışı, növləri və metodları.
2. Kriminoloji proqnozlaşdırmanın təşkili.
3. DİO-da cinayətlərin qarşısının alınmasının planlaşdırılmasının təşkili.

NƏTİCƏ

ƏDƏBİYYAT:

1. Azərbaycan Respublikasının “Polis haqqında” Qanunu. Bakı, 1999-cu il.
2. N.Əliyev, V.Mansurov.Kriminologiya. Dərs vəsaiti. Bakı, 2016.
3. N.Əliyev, V.Mansurov.Kriminologiya. Dərs vəsaiti (Sual və cavablarda). Bakı, 2015.
4. N.Əliyev, V.Mansurov.Kriminologiya. Dərs vəsaiti (Sxemlərdə). Bakı, 2017.
5. Səməndərov F.Y. Kriminologiya. Dərs vəsaiti, Bakı, 2012.
6. Ə.Piriyev. Kriminologiya. Dərslik. Bakı,1999.
7. Малков В.Д, Токарев А.Ф. Организация деятельности ОВД по предупреждению преступлений. Москва, 2000-сi il.
8. Azərbaycan Respublikası DİN-in 14.05.2002-ci il tarixli 186 nömrəli əmri: «Daxili işlər orqanlarında analitik işin və planlaşdırmanın təşkili qaydalarının təsdiq edilməsi barədə».

G İ R İ Ş

Problemlərin müxtəlif-sosial, siyasi və ya iqtisadi olmasına baxmayaraq, onlar təcrid edilmiş halda mövcud deyildirlər. Onları vahid bir tamdan ayıraraq təkliddə izah etmək, sonra isə tamın izahı üçün birləşdirmək lazımdır. Problemlərin yarandığı mühit özlüyündə statistik deyildir. O dinamikdir, çünki daim dəyişir, istər xarici, istərsə də daxili təsirlərə məruz qalır. Mühit öz problemləri və onların həlli ilə birlikdə fiziki və konseptual məkanda dəyişir. Mühit həmçinin zamana görə dəyişir, çünki hadisələr ona əhəmiyyətli təsir göstərir.

Göründüyü kimi bu dəyişkənliklərin, müxtəlifliyin, dinamikliyin içərisində cinayətkarlıq da dəyişərək daha mürəkkəb təzahürə çevrilir. Kriminoloji proqram və planların məqsədi də bu dəyişkənliyin və dinamikliyin öyrənilməsi, istiqamətlənməsi və tədqiq edilməsidir.

SUAL 1. Kriminoloji proqnozlaşdırmanın anlayışı, növləri və metodları.

Kriminoloji proqnozlaşdırma cinayətkarlığın gələcək vəziyyətinin və onun dəyişməsinə təsir göstərən faktorların öyrənilməsi, tədqiqi prosesidir. Müvafiq proqnoz proqnozlaşdırmanın göstərilən hadisənin gələcək inkişafı haqqında ehtimal ilə ifadə olunmuş nəticəsi, yekunudur. Kriminoloji proqnozlaşdırma cinayətkarlığın vəziyyətinin ehtimal olunan (müşahidə olunan tendensiyaları saxlamaqla) və arzuolunan (əvvəldən verilmiş normalar şərtilə) qiymətləndirilməsinə yönəlmişdir və məqsədi onun qarşısının alınmasına aid qərarların optimallaşdırılmasıdır. Beləliklə, kriminoloji proqnozlaşdırmanın başlıca məqsədi planların, proqramların və başqa qərarların cinayətkarlığın qarşısının alınmasına aid elmi əsaslandırılmasının səviyyəsinin artırılmasıdır. Proqnozlaşdırmanın planlaşdırmadan fərqi ondan ibarətdir ki, proqnozlaşdırma cinayətkarlığın mümkün ola bilən vəziyyətinin ehtimal olunan təsviridir, planlaşdırma isə vəziyyəti istənilən səviyyəyə çatdırılması tədbirləri haqqında direktiv qərarların qəbul edilməsidir.

Kriminoloji proqnozlar cinayətkarlıqla mübarizənin strategiyasının və taktikasının müəyyənləşdirilməsi üçün tətbiq edilir. Uzunmüddətli proqnozlar əsasında cinayətkarlıqla mübarizə siyasəti formalaşır, bu mübarizənin əsas istiqamətləri müəyyənləşdirilir. Orta müddətli proqnozlar inzibati sahələr, rayonlar, şəhərlər çərçivəsində gündəlik profilaktik fəaliyyətinin təşkilində kömək göstərirlər.

Kriminoloji proqnozlaşdırmanın rolunu qiymətləndirərkən, proqnozların verilməsinin obyektiv çətinliklərini nəzərə almaq lazımdır. Məlum olduğu kimi, cinayətkarlıq onun yaranmasının səbəbi olan sosial və hüquqi dəyişikliklərə qarşı nəticə kimi çıxış edir, yəni cinayətkarlığın səbəbləri müxtəlif sosial və hüquqi dəyişikliklərlə əlaqədardır. Buna görə cinayətkarlığın proqnozlaşdırılması, onun vəziyyətini və xarakterini müəyyənləşdirən sosial proseslərin ardınca getməyi zəruridir. Bu asılılıq cinayətkarlığın səbəblərinin, amillərinin təsirinin vaxt baxımından müxtəlif

olduğuna görə proqnozlaşma daha da çətinləşir. Kriminoloji proqnozlaşdırmanın obyektiv çətinlikləri aşağıdakılarla əlaqədardır:

- cinayətkarlığın daxili və xarici əlaqələrinin son dərəcə mürəkkəbliyi;
- cinayətkarlığa müxtəlif faktorların təsiri: iqtisadi, siyasi, ideoloji, psixoloji, təşkilati təsirlər (onlar cinayətkarlığın ölçülməsini və qiymətləndirməsini çətinləşdirir);
- cinayətkarlığa təsir edən faktorların daim dəyişməsi, o cümlədən, onun səbəblərinə və şəraitinə əks təsir etməsinə görə bu faktorların daim dəyişməsi.

Kifayət qədər yayılmış proqnozlaşdırma növləri ümumi (sosial) və fərdi (şəxsi) növlərdir. Ümumi kriminoloji proqnozlaşdırmanın obyektivi cinayətkarlıq sosial hadisə, cinayətkarlığın müxtəlif kateqoriyaları və ona daha əhəmiyyətli təsir edən faktorlar kompleksidir. Fərdi proqnozlaşdırma obyekt kimi fərdi cinayətkar hərəkətləri, davranışı və onların səbəbkarı olan faktorları nəzərdə tutur.

Cinayətkarlığın qarşısının alınması işində proqnozlaşdırmanı axtarış və normativ növlərinə bölgüsünün mühüm əhəmiyyəti vardır.

Axtarış kriminoloji proqnozlaşdırma keçmişdə inkişaf etmiş və indi də mövcud olan cinayətkarlığın tendensiyalarının şərti olaraq gələcəyə davam etdirilməsi yolu ilə həyata keçirilir. Bu zaman planlar, proqramlar, qərar layihələri nəzərə alınmamalıdır, çünki onlar mövcud tendensiyaların meyllərini dəyişdirə bilərlər, proqnozların həyata keçirilməsinə və yaxud pozulmasına gətirib çıxara bilərlər. Müvafiq proqnozlaşdırma bu suallara cavab verir: cinayətkarlığın inkişafı hansı istiqamətdə gedir, indiki tendensiyalar qaldıqda nəyin baş verməsi ehtimal olunur?

Normativ kriminoloji proqnozlaşdırma əvvəl müəyyənləşdirilmiş normaların, ideayaların, məqsədlərin əsasında edilir (cinayətkarlığın azalması, onun strukturunda müsbət dəyişikliklər). Belə proqnozlar “arzuolunan nəticəni əldə etmək üçün lazımi tədbirlər görüldükdə nəyin baş verməsi ehtimal olunur” kimi suala cavab verir. Bu, əslində, plan

proqnozlarıdır, lakin bu yenə də plan deyil, çünki burada bir neçə alternativ variantların seçilməsi imkanı vardır.

Proqnozlaşdırmanın təşkili baxımından onların cari (operativ), qısa müddətli, orta müddətli və uzun müddətli növlərə bölüşdürülməsi daha əhəmiyyətlidir. Kriminoloji proqnozlarda vaxt ölçüsü proqnozlaşdırma obyektinə nəzərə alınaraq, həm də onun funksional təyinatı, məqsədi nəzərə alınaraq təyin olunur. Cari (operativ) proqnozlara bir neçə saatdan bir neçə aya qədər, qısa müddətli proqnozlara 1 ildən 3 ilə qədər, orta müddətli proqnozlaşdırma 5 ildən 10 ilə qədər, uzunmüddətli proqnozlara 10-15 il vaxt uyğun gəlir. Etibarlılığın, düzgünlüyün, keyfiyyət-kəmiyyət müəyyənliyinin proqnozlaşdırmanın müddəti ilə qarşılıqlı nisbəti əsasən əks xarakter daşıyır: müddət çox olduqca müəyyənlik bir o qədər az olur. Buna görə təcrübə üçün ən çox əhəmiyyətli cari və qısa müddətli proqnozlardır. Düzdür, idarəetmənin səviyyəsi artıq olduqca bir o qədər orta müddətli və uzunmüddətli proqnozlara tələbat daha da artır.

Kriminoloji proqnozlaşdırmanın tipologiyası tədqiqat obyektinin genişliyindən asılı olaraq onun aşağıdakı növlərə bölgüsünü nəzərdə tutur:

- cinayətkarlığın, onun səbəblərinin və şəraitinin, qarşısının alınması vasitələrinin və metodlarının proqnozlaşdırılması;
- fərdi cinayətkar davranışın proqnozlaşdırılması;
- müxtəlif səviyyəli obyektləri birləşdirən kompleks kriminoloji proqnozlaşdırma.

Praktiki olaraq ən çox elə proqnozlar yayılıb ki, onların əsas obyektinə say xarakteristikası baxımından cinayətkarlıqdır. Belə ehtimalın əsas səbəbləri mövcud proqnozlaşdırma metodlarındadır, onlar hələlik sosial hadisələrin keyfiyyətinin proqnozlaşdırılmasına yaxşı uyğunlaşdırılmayıblar.

SUAL 2. Kriminoloji proqnozlaşdırmanın təşkili.

Cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində idarəçilik qərarlarının qəbul edilməsindən və asayışın təmin olunmasından əvvəl, bir qayda olaraq, cinayətkarlığın, onun vəziyyətinin və inkişafının, amillərinin analizi və proqnozu edilir.

Bununla əlaqədar DİO-nun qərargah bölmələrinə müvafiq mütəxəssisləri cəlb etməklə kriminogen vəziyyətin proqnozlaşdırmasına aid vəzifə qoyulmuşdur.

Cinayətkarlığın proqnozlaşdırılmasına aid təşkilati işləri nəzərdə tutur:

a) lazımi təşkilati və təşkilatdan kənar informasiyanın yığılması (statistik, demoqrafik, yəni əhalinin tərkibinə aid, iqtisadi və başqa məlumatlar);

b) proqnozun işlənilib hazırlanmasının müddətinin müəyyənləşdirməsi;

c) xidmətlərin, şöbələrin və başqa təşkilatların proqnozun gedişində qarşılıqlı əlaqələrinin müəyyənləşdirməsi.

Cinayətkarlığın proqnozlaşdırma prosesi iki mərhələdən ibarətdir: 1) cinayətkarlığın vəziyyətinin analizi və qiymətlənməsi; 2) onun proqnoz göstəricilərinin hazırlanması. Cinayətkarlığın vəziyyətinin analiz və qiymətləndirmə problemlərinə baxıldığı üçün, cinayətkarlığın göstəricilərinin proqnozlar hazırlanmasında dayanaq.

Proqnozlaşdırmanın dəqiqliyi. Keyfiyyətli olmaq üçün kriminoloji proqnoz lazımi informasiya bazasına əsaslanmalıdır. Məsələn, cinayətkarlığın dinamikasını proqnozunu tərtib edərkən, ilkin informasiya kimi ümumiyyətlə, yaxud ayrı-ayrı növlər və qruplar üzrə qeyd olunmuş cinayətlərin sayı haqqında statistik məlumat və s. ola bilər. Təyin olunmuşdur ki, dinamik sıranın uzunluğu, yəni hansısa göstəricinin dinamik sırasının uzunluğu çox olduqca, bir o qədər proqnoz doğru olur. Təcrübəyə

əsaslanarkən, dinamik sıranın uzunluğu proqnozun dərinliyindən 2,5-3 dəfə çox olmalıdır. Məsələn, beşillik proqnoz verilərkən analiz edilən dinamik sıranın uzunluğu 13-15 ildən az olmamalıdır.

Proqnozun dəqiqliyinin artırılması üçün sosial-iqtisadi, siyasi, demoqrafik və s. faktorları nəzərə almaq lazımdır. Bu zaman cinayətkarlığa təsir göstərən onların təsir etmə mexanizmini də nəzərə almaq lazımdır. Analiz faktorları çox nəzərə alındıqca, müxtəlif faktorların təsir mexanizmi dərinlən öyrənilib nəzərə alındıqca, bir o qədər proqnoz əsaslandırılmış hesab edilir, bir o qədər proqnostik informasiyanın dəyəri yüksək olur.

Belə faktorlar “yığımının” müəyyənləşdirilməsi, onların cinayətkarlığa təsir mexanizminin aşkar edilməsi kifayət qədər mürəkkəb elmi məsələdir. Ekspertiza səviyyəsində hər bir faktorun ilkin qiymətlənməsi, onun təsir qüvvəsinin həm ümumiyyətlə cinayətkarlığa, həm də onun ayrı-ayrı növlərinə müəyyənləşdirməsi vacibdir. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu faktorlar həm ümumi xarakterə malik ola bilər, yəni regionun xüsusiyyətlərindən asılı olmayaraq, eyni dərəcədə cinayətkarlığa təsir edə bilər, həm də xüsusi xarakterli ola bilər, yəni yalnız müəyyən regionda təsir göstərə bilərlər. Faktorlar cinayətkarlığa göstərilən təsire görə müsbət (əkskriminogen), mənfi (kriminogen) və neytral ola bilər.

Faktorların təsirinin qiymətləndirməsi əsasında ifadə edilmiş nəticələr sonra cinayətkarlıqda gözlənilən (proqnozlaşdırılan) tendensiyaların müəyyənləşdirilməsində nəzərə alınır. Bu zaman cinayətkarlığı xarakterizə edən məlumatlar (vəziyyət, dinamika, səviyyə, struktur və s.) müəyyən sosial-iqtisadi xarakterli münasibətdə ilkin olaraq çıxış edirlər (işsizliyin artması və s.). Kriminal vəziyyətə təsir göstərən uzunmüddətli təsir faktorları xeyli dərəcədə iqtisadiyyatın vəziyyəti və iqtisadi problemlərin həll etmə üsulları ilə bağlıdır. Kifayət qədər qısa müddət üçün proqnoz verdikdə yalnız statistikanın məlumatlarından istifadə etmək və bununla dəqiq proqnoz almaq olar.

Regional cinayətkarlığı xarakterizə edən ən çox tətbiq edilən metod geniş sistem metodudur. Bu metod ilk növbədə demoqrafik, sosioloji-iqtisadi və digər faktorların aşkar edilməsini və yığılmasını nəzərdə tutur (bu faktorların cinayətkarlığın inkişafına görə hal-hazırda və müəyyən regionda olan əhəmiyyətinə görə). Bu faktorların cinayətkarlığa etdiyi təsirin xarakteri müəyyənləşdirildikdən sonra regionun bütün sosial sistemi və onda cinayətkarlığın inkişafı ilə əlaqədar bütün dəyişikliklərin proqnozu tərtib edilir, bu proqnozun məqsədi cinayətkarlığın ölçülərinin, ehtimal olunan strukturunun və ərazi üzrə bölüşdürülməsinin əvvəldən proqnozlaşdırılmasıdır. Deməli, bu metod demoqrafik məlumatların yığılmasını, seçilməsini və analizini nəzərdə tutur. Bunlar əhalinin doğumunun və ölümünün dinamikasına, onun cinsiyyət və yaş tərkibinə, təşkil strukturuna, sıxlığına, mühacirətdə olanlara, əcnəbi fəhlələrin güman edilən sayına, turizmin inkişafına, sosial inkişafa, yaxud tənəzzülə aid məlumatlardır. İqtisadi məlumatların da mühüm əhəmiyyəti vardır: gəlirlərin dinamikası və bölüşdürülməsi, həyatın dəyəri, ayrı-ayrı ictimai qrupların və təbəqələrin təhsil səviyyəsi, işsizliyin səviyyəsi, sosial yardım alanların sayı. Cinayətkarlığın miqyasının artırılmasında yaxud azalmasında və onun strukturunun dəyişməsində regionun sosial dezintegrasiya əhəmiyyətli rol oynayır, bunun vacib göstəriciləri, məsələn, narkomaniyanın və alkoqolizmin, boşanmaların və qətillərin səviyyələridir.

Cinayətkarlığı proqnozlaşdırarkən onun latentliyini nəzərə almaq lazımdır. Əks halda cinayətkarlığın vəziyyəti, dinamikası, strukturu haqqında səhv nəticə çıxarmaq olar və bunlar barədə qəbul edilmiş idarəçilik qərarları da səhv ola bilər. Latentliyin nəzərə alınması ilk növbədə statistik məlumatların cinayətkarlığın həqiqi vəziyyətinin nə dərəcədə düzgün əks etdirdiyini müəyyənləşdirdikdə və cinayətkarlıqda baş verən dəyişikliklərin səbəbinin nədən ibarət olduğunu müəyyən etdikdə tələb

olunur: ictimai həyatın real faktorlarının təsiri, yaxd uçot-qeydiyyat fəaliyyətində dəyişikliklər (pozuntular) və s.

Proqnozun ehtimal xarakteri. Cinayətkarlığın proqnozları, başqa sosial hadisələr kimi, öz təbiətinə görə ehtimal xarakterə malikdir, çünki cinayətkarlığın qanunauyğunluqlarının özləri mürəkkəb statistik xarakterə malikdirlər və buna görə onlara əsaslanmış ehtimallar yalnız ehtimal nəzəriyyəsinin əsasında və çərçivəsində baş verə bilər. Kriminoloji proqnozun əsasında yalnız ehtimal (çox ya az dərəcədə) etmək olar ki, gələcəkdə bu və ya digər dəyişikliklər baş verə bilər, lakin bunu tamamilə şəksiz fakt kimi qəbul etdirmək olmaz.

Proqnozun praktiki əhəmiyyəti. Kriminoloji proqnozun ehtimal xarakterinə onun nöqsanı kimi baxmaq olmaz, çünki ehtimal olunan mənfi nəticələrə qarşı tədbirlərin planlaşdırılmasında onlara yol verilməməsi də nəzərdə tutulur. Bu, necə deyərlər, “proqnozların təkzibi” plan tədbirlərinin proqnoz nəticələrinin (arzuolunmaz nəticələrinin) baş tutmasının qarşısını almaq üçün bu tədbirlərin fəal reallaşdırılması ilə mümkün olur.

Cinayətkarlığın proqnozu, əlbəttə, gələcəkdəki bütün təsadüfləri üzə çıxara bilmir, lakin onun köməyi ilə gələcəkdə törədilə biləcək cinayətləri qismən azaltmaq olar. Proqnozlaşmanın məqsədi təkəcə DİO-nun qüvvələrinin və vasitələrinin istifadəsi ilə gələcəkdə cinayətkarlığın inkişafının qarşısının alınmasından ibarət deyil. Proqnozların əsasında habelə cinayətkarlığın dəyişən şəraitdən asılı olaraq onun nəzarətinin məqsədlərini, vasitələrini, metodlarını dəqiqləşdirmək də lazımdır. Əgər bu olunmasa, mövcud qanunvericilik cinayətkarlığa yalnız onun xarakterindəki və təzahürəndəki həqiqi dəyişikliklər baş verdikdə və onlara uyğunlaşmaqla nəzarət edə bilər.

SUAL 3. DİO-da cinayətlərin qarşısının alınmasının planlaşdırılmasının təşkili.

Ümumi şəkildə planlaşdırmaya müəyyən məqsədlərə yönəlmiş hansısa tədbirlərin həyata keçirilməsinin ardıcılığının hazırlanması üzrə fəaliyyət kimi baxılır.

Buna əsaslanaraq, kriminoloji planlaşdırma cinayətlərin və digər hüquq pozuntularının qarşısının alınmasına yönəlmiş tədbirlər sisteminin işlənilib hazırlanması kimi müəyyənləşdirmək olar. Kriminoloji planlaşdırmaya başqa münasibət də mövcuddur, yəni bu cinayətkarlıqla mübarizənin məqsədlərinin və vəzifələrinin kriminoloji proqnozlara əsaslanan elmi cəhətdən müəyyənləşdirməsi, cinayətkarlıqla mübarizəni isə müəyyən vaxt dövrü üçün cinayətlərin azaldılması üzrə vəzifələri və tədbirləri müəyyənləşdirən idarəçilik qərarı hesab edirlər. Belə yanaşma həddindən artıq genişdir, çünki bu halda cinayətkarlıqla mübarizə məsələlərini (vəzifələrini) cinayətlərin qarşısının alınması vəzifələri ilə eyniləşdirirlər.

Məqsədlərin və vəzifələrin müəyyənləşdirilməsi hər bir fəaliyyət növündə, o cümlədən planlaşdırmada ümumi şəkildə fəaliyyətin məqsədi dedikdə nail olunmasına yönəlmiş fikirdə tutulmuş nəticələri, planlaşdırmanın məqsədi dedikdə isə planlaşdırma obyektinin fəaliyyətinin nəticələrinin arzuolunan və potensial cəhətdən həyata keçirilməsi mümkün olan nəticələrinin razılaşdırılmış qarşılıqlı xarakteristikaları nəzərdə tutulur. Planlaşdırmanın məqsədləri əvvəldən bu və digər ehtiyatların seçilməsini, planlaşdırmanın vaxtını müəyyənləşdirir. Planlaşdırma məqsədlərinin onların nail olunması vasitələri ilə qırılmaz əlaqəsi, onların ictimai inkişafın obyektiv qanunlarına, cəmiyyətin real imkanlarına uyğun olunması ilə əlaqədardır.

Məzmun cəhətdən planlaşdırmanın məqsədləri onun növündən asılıdır. Məlum olduğu kimi, planlaşdırmanın perspektiv və cari, idarə, sahə və kompleks, proqramlı – məqsədli və digər növləri vardır. Onların hamısı biri-birindən istifadə olunan metodların müddətinə, həcminə və xarakterinə görə fərqlənirlər.

Planlaşdırma gələcək fəaliyyətin əsas məzmununun konstruksiyasını özündə əks etdirir.

Kriminoloji planlaşdırmanın effektiv reallaşdırılması aşağıdakı şərtlərdən asılıdır:

1. Cinayətkarlığın proqnozlaşdırılmasına kompleks yanaşma.
2. Həyata keçiriləcək tədbirlərin tamlığının və vaxtında həyata keçirilməsinin təmin edilməsi.
3. Cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində tətbiq olunacaq hər tədbirə məsul olan şəxsin və tədbirin miqyasının müəyyən edilməsi.
4. Alternativ tədbirlər sisteminin işlənilib hazırlanması.

Kriminoloji planlaşdırmanın aşağıdakı prinsipləri vardır:

- qanunçuluq;
- obyektivlik;
- elmi əsaslandırılma;
- konkretlik;
- ardıcılıq;
- sistemlilik.

Planlaşdırılan fəaliyyətin miqyasına görə kriminoloji planlar **ümumdövlət səviyyəsində həyata keçirilən, regional ,lokal və fərdi** planlara, müddətinə görə isə **cari** və **perspektiv** planlara bölünür.

NƏTİCƏ

Respublikada cinayətkarlığın konkret vəziyyəti və dinamikasının əsas xüsusiyyətləri, yəni müəyyən dövr ərzində cinayətkarlıqla bağlı dəyişiklər, onların xarakterizə bu dəyişikləri ifadə edən konkret kəmiyyətlər araşdırılıb təhlil edilməlidir. Bütövlükdə cinayətkarlığın vəziyyəti və dinamikasının təhlilindən başqa onun struktur təhlili, yəni cinayətkarlığın ayrı-ayrı növlərinin uyğun göstəricələri və əlamətləri təhlil edilib araşdırılmalıdır. Qeyd olunan prosesin effektivliyi cinayətkarlığın proqnozlaşdırılması və planlaşdırılmasından çox asılıdır.

Kriminoloji proqnozlaşdırma cinayətkarlığın gələcək vəziyyətinin və onun dəyişməsinə təsir göstərən faktorların öyrənilməsi, tədqiqi prosesidir. Kriminoloji proqnozlaşdırma qıq əsas məqsədi planların, proqramların və başqa qərarların cinayətkarlığın qarşısının alınmasına aid elmi əsaslandırılmasının səviyyəsinin artırılmasıdır.

Planların tərtib olunmasında lazımi informasiyanın alınması əsas şərtlərdən biridir. Bu informasiyalar müxtəlif mənbələrdən alınır.

Ümumiyyətlə isə həm kriminoloji proqnozlaşdırma, həm kriminoloji planlaşdırma və həmçinin proqramlaşdırma cinayətkarlığa qarşı mübarizə fəaliyyətinin sistemli, effektiv olmasına real zəmin yaradır.